

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ
ВІД ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

КРИЦЬКА І. О.

аспірант

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Застосування спеціальних знань у кримінальному процесі суттєво впливає на ефективність досудового розслідування і судового розгляду кримінальних про-

ваджень. Безумовно, найбільш поширеною формою використання спеціальних знань є залучення експерта та проведення експертизи. Вирішення ідентифікаційних задач експертного дослідження нерозривно пов'язано з використанням додаткових матеріалів – зразків для порівняльного дослідження. Теоретичний та практичний інтерес становить вирішення питання про процесуальну природу та доказове значення таких об'єктів, яке вже тривалий час є дискусійним в науці. Розглянемо сутність зразків для порівняльного дослідження з метою визначення можливості їх відмежування від речових доказів.

Звернемо увагу, насамперед, на термінологію, яка використовується в законодавстві. Так, ст. 245 КПК України регламентує порядок отримання зразків для експертизи. При цьому, відповідно до положень спеціального підзаконного акту – Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 в ред. від 31.07.2015, для проведення експертизи (дослідження) до експертної установи (експерту) надаються, зокрема, зразки для порівняльного дослідження. Тому, у рамках цієї роботи пропонуємо оперувати саме останнім поняттям, оскільки воно, на наш погляд, конкретніше вказує на їх процесуальну природу та значення в доказуванні.

У спеціальній юридичній літературі питання щодо правової природи зразків для порівняльного дослідження та їх співвідношення з речовими доказами є дискусійним. У найбільш узагальненому виді можна виділити такі основні підходи до вирішення цієї проблеми: 1) зразки для порівняльного дослідження є речовими доказами (похідними, замінними або без визначення конкретної групи); 2) зразки для порівняльного дослідження мають самостійне доказове значення; 3) зразки для порівняльного дослідження відіграють допоміжну роль у доказуванні.

Зупинимося на співвідношенні основних особливостей речових доказів і зразків для порівняльного дослідження, що дасть можливість у подальшому зробити висновок про їх спільну або відмінну процесуальну природу.

Насамперед, звернемо увагу на той факт, що доволі часто з зразками для порівняльного дослідження визнають статус речових доказів, керуючись їх матеріальним, речовим характером. З цього приводу ми погоджуємося з поглядом М. М. Єгорова, що матеріальність є досить невизначеним критерієм розмежування речових доказів та інших об'єктів, оскільки вона так само властива документам, зразкам для порівняльного дослідження тощо [1, с. 16]. Саме тому лише те, що зразки є матеріальними об'єктами, жодним чином не буде свідчити про їх належність до речових доказів.

Аналіз ч. 1 ст. 98 КПК України, у якій закріплено визначення речових доказів, на перший погляд, дозволяє віднести зразки для порівняльного дослідження до об'єктів, що містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. Саме на цьому акцентує увагу Д. В. Давидова, зазначаючи, що внутрішньо вони можуть містити інформацію, що має значення для кримінального провадження [2, с. 94]. Але ця характеристика властива будь-якому джерелу доказів, оскільки всі вони повинні містити фактичні дані, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. А зразки для порівняльного дослідження, як влучно підмічає М. О. Селіванов, взагалі нічого но-

вого не додають до інформації про злочин, сприяючи лише більш повному тлумаченню відомостей, які містяться в речових доказах [3, с. 13].

Спільною для зразків для порівняльного дослідження та речових доказів, яка, водночас, не характерна для інших процесуальних джерел доказів, є ознака, яку виокремив у своєму дослідженні О. О. Рясов [4, с. 35]. Йдеться про невербальність, безсловесність інформації, яка міститься в матеріальному об'єкті. На прикладі порівняння із документом, якому, так само, як речовому доказу та зразку для порівняльного дослідження властива ознака матеріальності, можна побачити, що інформація, яка в ньому міститься, має саме вербальний, словесний характер. І тому саме невербальність поєднує зразки та речові докази. Проте лише цей критерій не дозволяє нам зробити висновок про їх однакову процесуальну природу, оскільки далі ми зупинимося на основних відмінностях цих об'єктів.

По-перше, погоджуючись з аргументами Ю. В. Худякової, вважаємо, що одним із основних критеріїв відмежування речових доказів від зразків для порівняльного дослідження є механізм їх формування [5, с. 80]. Речові докази пов'язані із кримінальним правопорушенням, насамперед через те, що на них відобразилися ті або інші фрагменти самої події кримінального правопорушення. На відміну від цього, відповідно до положень ст. 245 КПК України, зразки для проведення експертизи отримуються особами, які здійснюють досудове розслідування або судовий розгляд.

Звертаючи увагу на питання про природу речових доказів, В. Я. Дорохов підкреслював, що процес їх формування поділяється на позапроцесуальну та процесуальну стадії, яким відповідають, з одного боку, утворення матеріальних слідів, ознак та станів предметів, а з іншого – їх сприйняття та фіксація в процесуальних документах [6, с. 110]. Тому речові докази (і первинні, і похідні) не створюються суб'єктами доказування під час провадження слідчих (розшукових) дій. Навіть у випадку з похідними новий доказ не формується, оскільки доказом є фактичні дані, які з'являються на певному матеріальному носії ще до надання йому статусу речового доказу, тобто незалежно від залучення цього об'єкта до сфери кримінального судочинства. А, отже під час створення моделей речових доказів, які з певних причин не можуть бути вилучені безпосередньо, відбувається лише копіювання властивостей речового доказу – оригінала. На відміну від цього, під час отримання зразків для порівняльного дослідження копіюються не самі властивості, а механізм їх відображення на об'єкті (наприклад, отримання експериментальних зразків почерку під час писання).

Зауважимо, що наведений вище аргумент щодо моменту формування речових доказів і зразків, стосується лише експериментальних та умовно вільних різновидів останніх, оскільки вільні зразки, так само, як і речові докази, створюються поза кримінальним провадженням і залучаються до нього під час проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, тимчасового доступу до речей і документів тощо. Проте, на відміну від речових доказів, такі зразки жодним чином не пов'язані з подією кримінального правопорушення.

По-друге, зразки для порівняльного дослідження теоретично можуть бути відібрані необмежену кількість разів. Тобто вони є замінними, а отже втрата зразка не заважає отримати його ще раз. Що стосується речових доказів, то вони є незамінними з певними поясненнями. Так, у випадку втрати або пошкодження речового доказу відновити його вже неможливо, оскільки разом з матеріальним об'єктом втрачаються і його індивідуальні властивості, які і визначають належ-

ність цього об'єкта до конкретного кримінального провадження. Створення похідного речового доказу, на нашу думку, не можна вважати заміною, оскільки нове джерело доказів з новими властивостями та характеристиками, які будуть мати доказове значення, не формується, а відбувається лише копіювання (моделювання) вже наявних фактичних даних.

По-третє, відмежувати зразки для порівняльного дослідження від речових доказів (зокрема, від похідних) можна за метою їх створення. Основною функцією похідних речових доказів, на думку О. О. Рясова є заміщення оригіналу як носія конкретних індивідуальних фізичних даних, оскільки найчастіше вони використовуються у випадку неможливості дослідження самого оригіналу. Зразки ж існують не замість речових доказів – оригіналів, а поряд – для порівняння з ними [4, с. 62]. Саме завдяки такому порівнянню відбувається більш ефективне та повне дослідження тієї інформації, яка міститься в речових доказах, а також підтверджується належність останніх до кримінального провадження.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що природа зразків для порівняльного дослідження та речових доказів є відмінною, оскільки зразки не мають усіх властивостей останніх. Визнати їх самостійним процесуальним джерелом доказів, на нашу думку, не має потреби, оскільки вся інформація, що в них міститься та має значення для кримінального провадження, після проведення відповідного експертного дослідження стає змістом висновку експерта. І таким чином, дотримується вимога допустимості щодо належного джерела доказів. Водночас, не заперечуючи значення зразків для доказування у кримінальному провадженні, вважаємо доцільним поширити на ці допоміжні об'єкти вимоги, які стосуються порядку роботи (фіксування, опечатування, зберігання тощо) з речовими доказами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Егоров Н.Н. Вещественные доказательства : уголовно-процессуальный и криминалистический аспекты / Н.Н. Егоров. – М. : Юрлитинформ, 2007. – 304 с.
2. Давидова Д.В. Джерела доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Д.В. Давидова. – Кривий Ріг, 2015. – 225 с.
3. Селиванов Н.А. Вещественные доказательства / Н.А. Селиванов. – М. : «Юридическая литература», 1971. – 200 с.
4. Рясов А.А. Проблемы собирания вещественных доказательств в досудебных стадиях российского уголовного процесса : дис. ...канд. юрид. Наук : 12.00.09 / А.А. Рясов. – Волгоград, 2008. – 231 с.
5. Худякова Ю.В. Вещественные доказательства в уголовном процессе : дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09 / Ю.В. Худякова. – Челябинск, 2006. – 234 с.
6. Дорохов В.Я. Природа вещественных доказательств / В.Я. Дорохов // Советское государство и право. – 1971. – № 10. – С. 109–104.